

BEZ UZALUDNIH REČI

(Slobodan Zubanović: *Starac i pesme*, Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“, Kraljevo, 2015)

Ako je neko imao prava da, sa punom autentičnošću, zabeleži stih – „Svi hoće da žive život drugih“ („Listajući vetar“) onda je to, svakako, Slobodan Zubanović, osvedočeno autentični glas srpske lirike. Već od prvog poetskog dela *Kupatilo* autor ironično hemingvejevski intonirane pesničke knjige *Starac i pesme* kontinuirano istražuje svet svakodnevlja, elemente dnevne postojanosti istražujući motive *domaćih duhova*, lirске reportažnosti, savremene tehnicističke bezosećajnosti i tradicionalne emotivnosti, dorćolske učmalosti i sakrivenih živosti savremenih ličnih ekonomisanja sa smislom i rasipanje besmisla. Razvrstana u sedam ciklusa („Svi hoće da žive živote drugih“, „Časak fotografski čak vredan“, „Ne mari što na kolena pada dan“, „A poezija nigde i svuda“, „Dok se upravljao sunčev tučak“, „Svet prolazi kao reč i uspomene“, „Pesma je nekako život za sebe“) ova knjiga lebdi između dve napeitosti, dva načina strukturisanja, dva kompoziciona i formalna načela. Rimovana simetrija stiha, istina, povremeno odudara od asimetrije prikazanog sveta. Tako oblikovani univerzalni iskazi („Zato što vredi malo života. / Otimati od najvrednijeg ništa“ – „Praznična pomisao“) dovode do paradoksalnih, za ovu poeziju karakterističnih, uvida.

Eliptični, oksimoronski napeti („Sve sam to u najlepšem času, / Otkrio u divnom užasu“ – „Zaključak na bulevaru“), rimom umreženi stihovi ukazuju na stišano, ali zadihano alhemičarsko ognjište slika kojima se zagoneta smisao, sažimaju ciljevi pevanja i podastire volja lirskoga subjekta kao poziv u uporednu avanturu istraživanja viđenog i asocijativnog bez *uzalud potrošenih reči*.

Primer naoko jednostavne pesme „Nebeska pržionica“ to, možda, najbolje pokazuje: „Na suncu, dve mlade devojke, / U prepodnevnom stajlingu, / Ispijaju kafe; krug dvojke / Žmirka u svetlom ringu. // Ovaj prizor blizak je mačkama / Izvesnog gospodina Bodlera: / One su, tada, grejale poeziju. / A ove, zagreva, ulična era.“

Slobodan Zubanović na jedinstveno smislen kontrastni način povezuje motive svakodnevlja, žargonskog i mondenskog gledišta sa opštim i metafizičkim asocijacijama. Erotizovani početak snažno uvodi skrivenu ironiju o „prepodnevnom stajlingu“. Upotrebljene sintagme deluju kao svojevrsno geslo različitih vremena. Čitalac se neprestano asocijativno kreće između devetnaestog i dvadeset i prvog veka. Najpre se „prepodnevnim stajlingom“ nagoveštava retorička ispraznost upotrebljenog varvarizma „stajling“. Potom se značenje „krugom dvojke“ povezuje sa minulim stolećem i palanačkim gledištem na „krug dvojke“ u kom se ništa epohalno ne događa iako se taj prostor očajnički priziva u palanačkim razgovorima kao poželjno mesto za malograđansku idilu. Najzad, eto nas sa Bodlerom, maestralnim devetnaestovekovnim predstavnikom trećeg milenijuma.

Motivom „svetlog ringa“ nagoveštava se skrivena borba modernog i tradicionalnog, uličnog i pesničkog, vreve i postojanog predjenja Bodlerove mačke. Za neke čitaoce, možda, „izvesni gospodin Bodler“ unosi zagonetku imena. Za malo obaveštenije, reč je o još potpunijoj zagonetki traženja srodnosti i razlika između dva smisla. Čak je i nepotpunom ukrštenom rimom (*devojke – dvojke, stajlingu – ringu, Bodlera – era*; izostaje rima prvog i trećeg stiha drugog katrena) nagovešten mogući sukob dva sveta. Svaki od osam stihova završava se imenicama. To može da ukazuje na prividnu smirenost situacije. Pesmu drže u celini samo četiri glagola (dva u prvoj: *ispijaju, žmirka*; dva u drugoj i enklitika *je: grejale, zagreva*). Dominacija imeničkih reči vuče prema deskripciji i opservaciji. U prvoj strofi nalaze se dve rečenice, u drugoj tri. Završna, treća rečenica, jeste svojevrsni nagoveštaj nemira obremenjenog ironijom nesklonom uzaludnom *trošenju* reči.

Ovakva srodnost i paralelizam svetova, međutim, ukazuje na izrazitu unutrašnju dinamiku. Prva strofa je prikaz okolnosti, a druga proističe iz asocijacija lirskog subjekta kojima se dominantno boji svet pesme. Dve suprotstavljene strofe narušavaju moguće palanačko jedinstvo ukrštanjem rima i izostavljanjem prve rime u drugom katrenu. Nenaglašena polemičnost skrivenih dihotomija nagoni nas da prividnu idilu pri svakom novom čitanju doživljavamo kao napetu antinomičnost. Devojke jesu svojevrsne „mačke“ u nekom drugom svetu. Dok su kod Bodlera „mačke grejale poeziju“, moderne devojke, budući hladne, „ispijaju kafe“ i imaju potrebe da budu zagrejane od sunca i „ulične vreve“.

Uopšte uzev, ova pesma je paradigmatična za čitanje cele Zubanovićeve pesničke knjige. Čak se i unutrašnji lirski monolozi dele i suprotstavljaju u svojoj metonimijskoj ne celovitosti stvari i bića: „Gde su tu naočari? Gde sam tu ja?“ („Kuhinjska pitanja“).

Svako od postavljenih pitanja zadržava svoju primarnu radoznalost. Njima se problematizuje i, prividno banalni, početak pesme „Skupa je ova salata...“ U svakoj novoj Zubanovićevoj pesmi traži se novo poistovećenje lirskog subjekta, drugačije gledište i pogodniji položaj za sučeljavanje različitih principa. U makabričnoj pesmi „Valcer na vejavici“, na primer, u pitanju je razlikovanje muškog i ženskog principa ostvarenog sa minimumom reči: „Koga to odvoze, nju ili njega?“

Oba principa se vežu za jedno lebdeće bestežinsko stanje, za motiv *snega* i odmičuće *crno vozilo*. U pesmi zato nema dominantnih epiteta niti usiljenih aluzivnih antimetabola i oksimorona. U pesmi „Status“ se govori o poeziji koja je „nigde i svuda“. Taj kontrastno postavljeni refren, kao memento epifore, iskri i razliva se u mogućoj, nagoveštenoj a nerealizovanoj, paronomazijskoj igri.

Ova poezija krije smirenu metaforičnost na svakom koraku. Knjiga se postepeno obrađuje po sistemu privlačenja protivurečnosti. Neistovetnost istovetnog i istovetnost neistovetnog iskazane u pesmama grade posebnu simboličnost Zubanovićevo svetla. Prožeti simboli prolaznosti i tihe uronjene nezainteresovanosti posmatrača čine poseban sistem smišljenog otkrivanja smirene mudrosti u obilju samoizabrane samoće. Lirski subjekt sebi pribavlja otežavajuću shizofrenu privilegiju da istovremeno bude i on i neko drugi, i muški i ženski glas, i tradicija i nepoznato novo koje prolazi a da nije ni naišlo.

Ono što obično zovemo starenjem ovde je iz malog vidokruga čoveka koji se ne kreće mnogo dato kao kosmička širina asocijacija i prekognitivnog prisećanja onoga što bi tek

moglo biti. Stoga srodne lirske disonantnosti govore o slojevitom bogatstvu ove lirike. Kao kakav peripatetičar lirski subjekt u malom prostoru drugih vidi veliki prostor sebe.

Čudesna osećajnost radosne melanholijske starosti polako uvlači u svoj zavodljivi neizbežni svet. Neobična težnja za povezivanjem neshvatljivih asocijacija i radoznalost pri postavljanju lirskih zagonetki dovode do tajanstvene nerazumljivosti rituala biranja sveta o kome se peva: „To se uspravio grob, / Tražeći da opevam prolaznika“ („Ulaz iza ugla“).

Starac i pesme jeste knjiga tihih lirskih osenčenja. Hvata nas izvesno nespokojsvo kako se naivno mogu čitati Zubanovićeve pesme ako se ne obrati puna pažnja na važne detalje. Jer u ovoj knjizi ništa nije samorazumljivo. Otuda i potreba da joj se vraćate kao kakvoj lirskoj zaumnoj razbrajalici da biste videli kada vi nastupate kao junak ove poezije. To samoprepoznavanje i činjenica da ćete u jednom trenutku nastupiti kao junak deluje gotovo nestvarno. Jer svi smo videli natpis „ulaz iza ugla“, ali se malo ko od nas našao baš u pravom uglu. Težina naoko svakidašnjih simbola stvara utisak nekakvog slučajnog utamničenja u jeziku Zubanovićevih slika. Stoga se ova knjiga može čitati kao izraz novih ideja o starim prepoznatljivim stvarima.

Učenje o dostojanstvu starosti podrazumeva i to da se stvarnost razume kao izraz demijurških ideja o kosmosu. Presudni podsticaji nastali su iz svakodnevnih slika koje se opisuju zavidnom, mada ne i nasilnom, minimalističkom tehnikom. Delo *Starac i pesme* na momente deluje kao testamentarni šifrovani spis o tajnama vremena. Zagonetne slike i tajnovita opažanja postepeno osvajaju čitaoca. Pitajući se o nebitnom lirski subjekt komentariše najvažnije odrednice življenja. Pišući o retkom Zubanović oslikava esencijalno koje ne može nikoga od nas da zaobiđe na putu traženja smisla. Kao da je neki memento ove poetike pristupio naknadnom obilasku uskih uličica kroz koje smo nekada trkom, nesmotreno, prolazili. Metaforičnost knjige *Starac i pesme* uspostavlja, zato, neobičnu duhovnu srodnost sa tradicijom, ali i modernitetom. Savremena pesma bez „uzaludnih reči“ se, napokon, predstavlja kao najdostojnija od svih poznatih hijeroglifa kulture.